

Ulrik Thomassen:

Uddannelsessystemets restgruppe og ungdomsarbejdsløsheden

Indledning¹

Ved lov nr. 488 af 14. september 1977 om ekstraordinære beskæftigelsesfremmende foranstaltninger i kommuner og amtskommuner blev det pålagt disse at afsætte et bestemt årligt minimumsbeløb pr. indbygger (henholdsvis 40 og 20 kr.) til bekæmpelse af ungdomsarbejdsløsheden. Loven trådte i kraft 1. januar 1978.

Amtskommunernes særlige opgaver består i, at de kan yde tilskud til oprettelse af ekstraordinære lære- og praktikpladser i private virksomheder og i primærkommunernes forvaltninger samt selv oprette ekstraordinære lære- og praktikpladser. Endvidere kan de yde tilskud til eller oprette særlige kurser for unge arbejdsløse. Amtskommunernes indsats retter sig således især mod de uddannelsesmæssige foranstaltninger, men amtskommunerne kan også - på samme måde som kommunerne - iværksætte beskæftigelsesprojekter for unge ledige.

For at forbedre beslutningsgrundlaget for iværksættelse af de beskæftigelsesfremmende foranstaltninger er der mange steder i landet gennemført lokale og regionale undersøgelser, hvorunder spørgsmål som arbejdsløshedens omfang og fordeling blandt unge, hvilke grupper der især rammes af arbejdsløshed, og hvilke ønsker de unge selv besidder med hensyn til arbejde og uddannelse, er søgt belyst. Også Århus amtskommune har gennemført flere sådanne undersøgelser.

Nærværende artikel vil i hovedsagen bringe resultater fra undersøgelsen af en gruppe "Unge uddannelses- og beskæftigelsessituation i Århus amt", Uddannelsesudvalget for Århus amt, september 1978. Denne undersøgelse er primært udsprunget af en uddannelsesmæssig problemstilling: At bestemme den såkaldte restgruppes omfang og sammensæt-

1) Forfatteren vil gerne benytte lejligheden til at takke fuldmægtig K. E. Mortensen for værdifulde råd og kommentarer til artiklen.

Ulrik Thomassen:

Uddannelsessystemets restgruppe og ungdomsarbejdsløsheden

Indledning¹

Ved lov nr. 488 af 14. september 1977 om ekstraordinære beskæftigelsesfremmende foranstaltninger i kommuner og amtskommuner blev det pålagt disse at afsætte et bestemt årligt minimumsbeløb pr. indbygger (henholdsvis 40 og 20 kr.) til bekæmpelse af ungdomsarbejdsløsheden. Loven trådte i kraft 1. januar 1978.

Amtskommunernes særlige opgaver består i, at de kan yde tilskud til oprettelse af ekstraordinære lære- og praktikpladser i private virksomheder og i primærkommunernes forvaltninger samt selv oprette ekstraordinære lære- og praktikpladser. Endvidere kan de yde tilskud til eller oprette særlige kurser for unge arbejdsløse. Amtskommunernes indsats retter sig således især mod de uddannelsesmæssige foranstaltninger, men amtskommunerne kan også - på samme måde som kommunerne - iværksætte beskæftigelsesprojekter for unge ledige.

For at forbedre beslutningsgrundlaget for iværksættelse af de beskæftigelsesfremmende foranstaltninger er der mange steder i landet gennemført lokale og regionale undersøgelser, hvorunder spørgsmål som arbejdsløshedens omfang og fordeling blandt unge, hvilke grupper der især rammes af arbejdsløshed, og hvilke ønsker de unge selv besidder med hensyn til arbejde og uddannelse, er søgt belyst. Også Århus amtskommune har gennemført flere sådanne undersøgelser.

Nærværende artikel vil i hovedsagen bringe resultater fra undersøgelsen af en gruppe "Unge uddannelses- og beskæftigelsessituation i Århus amt", Uddannelsesudvalget for Århus amt, september 1978. Denne undersøgelse er primært udsprunget af en uddannelsesmæssig problemstilling: At bestemme den såkaldte restgruppes omfang og sammensæt-

1) Forfatteren vil gerne benytte lejligheden til at takke fuldmægtig K. E. Mortensen for værdifulde råd og kommentarer til artiklen.

ning samt undersøge, i hvilket omfang der er en sammenhæng mellem de unges manglende uddannelse og deres risiko for arbejdsløshed.

Der bringes også resultater fra en mindre undersøgelse af "En gruppe unges viden om og forslag til beskæftigelsesfremmende foranstaltninger, oktober 1978.

Amtskommunen har også iværksat undersøgelser med det formål at evaluere de allerede gennemførte foranstaltninger. En undersøgelse af deltagerne på de i undervisningsåret 1978-79 oprettede kurser for unge arbejdsløse (KUA-kurser), var især forårsaget af et ønske om at få relevante oplysninger om de unge arbejdsløses egen vurdering af den beskæftigelsesfremmende foranstaltning, de deltog i. Endvidere kan nævnes en interviewundersøgelse af et antal virksomheder, der har fået et bevilget tilskud til oprettelse af ekstraordinære lære- eller praktikpladser, blandt andet med det formål at undersøge effekten af sådanne tilskud. Da der endnu ikke er udarbejdet endelige rapporter, bringes der ikke materiale fra disse undersøgelser.

Baggrunden for undersøgelsen

En stor del af de unge modtager ikke nogen egentlig uddannelse i de første år efter, at de har forladt folkeskolen. Denne gruppe er blevet kaldt for uddannelsessystemets restgruppe, og i de senere år kan dens problemer siges at være blevet endnu mere påtrængende, idet manglende uddannelse i en periode med arbejdsløshed kan være et særligt alvorligt handicap.

Imidlertid fremgår det af de forskellige undersøgelser, der er lavet omkring restgruppeproblematikken, at der er usikkerhed omkring gruppens talmæssige omfang², hvilket bl.a. hænger sammen med, at man kan opøvre restgruppen på forskellige måder. Endvidere må det formodes, at gruppen, bortset fra den manglende erhvervsmæssige uddannelse, er ret uens sammensat, og at restgruppens unge derfor vil have forskellige krav og ønsker til uddannelsessystemet.

Dette var de væsentligste begrundelser for iværksættelsen af Århus amtskommunes undersøgelse af "En gruppe unges uddannelses- og beskæftigelsessituation i Århus amt". Undersøgelsens hovedformål er altså at

- 1) bestemme restgruppens omfang og sammensætning i Århus amt og
- 2) at undersøge, i hvor høj grad der er en sammenhæng mellem de unges manglende uddannelse og deres risiko for at blive arbejdsløse.

Desuden undersøges i tilknytning hertil en række andre spørgsmål.

2) Jævnfør for eksempel Inge Mærkedahl: Uddannelsesmønstre og erhvervsstruktur i Danmark, SFI studie nummer 37, 1978 og U 90, Samlet uddannelsesplanlægning frem til 90'erne, Bind 2, Undervisningsministeriet 1978: Deltagelsen i de fortsatte skoleuddannelser og restgruppeproblemet.

Undersøgelsens gennemførelse

Undersøgelsen bygger på en stikprøve omfattende 5 pct. af de unge i hver af følgende fødselsårgange: 1961, 1960, 1959, 1958, 1955 og 1953, henholdsvis 394, 407, 385, 402, 481 og 503, ialt 2.572. Disse årganges unge var henholdsvis 16, 17, 18, 19, 22 og 24 år, da undersøgelsen blev gennemført, dvs. i perioden fra cirka 25. november 1977 til cirka 20. februar 1978.

Til de unge blev der udsendt spørgeskema med posten. For at opnå en tilstrækkelig høj besvarelsesprocent blev der sendt en interviewer ud til de unge, som ikke havde besvaret skemaet efter 3 rykker-skrivelser.

2.424 af de udvalgte unge besvarede skemaet. 188 af besvarelsenerne blev dog først opnået efter interview. Dette giver en besvarelsesprocent på godt 94.

Det kan fastslås, at bortfaldets forholdsvis beskedne omfang er medvirkende til at øge sikkerheden for, at stikprøven er repræsentativ³.

Restgruppen

Indledningsvis afgrænses restgruppen som alle, der ikke har fået en erhvervsuddannelse eller en videregående skoleuddannelse, og som ikke

- 1) er i gang med en erhvervsuddannelse/studium
- 2) er elev på efterskole, højskole, husholdningsskole eller lignende
- 3) er i gang med en skoleuddannelse (folkeskole, gymnasium eller HF)
- 4) har aftale om påbegyndelse af en erhvervsuddannelse.

Imidlertid er det kun gradforskelle, der adskiller restgruppens unge fra de unge iøvrigt. Om en uddannelse giver erhvervskompetence kan være et spørgsmål om noget mere eller mindre. En følge heraf er, at det kan have interesse at diskutere og foretage flere forskellige afgrænsninger af restgruppen.

Spørgsmålet, om en uddannelse giver erhvervskompetence, opstår først og fremmest i forbindelse med kursus på specialarbejderskole og i forbindelse med unge, der som eneste erhvervskompetencegivende uddannelse har den 1-årige handelseksamen.

3) Adskillige tilsvarende undersøgelser kan kritiseres for, at bortfaldet har et ganske betydeligt omfang. I Danmarks Statistiks ungdomsbeskæftigelsesundersøgelser er besvarelsesprocenten for eksempel kun på omkring 80.

Et sammenhængende kursus på en specialarbejderskole kan have en varighed på mellem 2 og 6 uger. Det er dog muligt at tage flere kurser, som kan sammensættes til moduler, der giver en egentlig erhvervskompetende. Når unge, som kun har fået kursus på specialarbejderskole, i det følgende medregnes til restgruppen, er det, fordi det må formodes, at de fleste kun har fået kurser af sammenlagt få ugers varighed.

Den 1-årige handelseksamen er en ren teoretisk uddannelse. De unge vil som oftest herefter søge en lære- eller praktikplads eller eventuelt en videregående teoretisk uddannelse⁴. Man må derfor sige, at uddannelsesbestræbelsen - i hvert fald foreløbig - er slået fejl for de unge, der som eneste erhvervs kvalifikation har den 1-årige handelseksamen, hvorfor det må være rimeligt, at de medtages ved opgørelsen af restgruppen.

Der kan endelig være grund til at rejse det spørgsmål, om det for alle aldersårganges vedkommende er rimeligt ikke at medregne unge, som har gennemført en videregående skoleuddannelse, men ikke derefter har påbegyndt en erhvervsuddannelse eller et studium, til restgruppen. Dette er klart nok tilfældet for så vidt angår de 18 - 19 årige. Det siger ikke ret meget om disse unges fremtid, at de for eksempel er soldater, holder et sabbatår eller eventuelt forsøger at opnå erhvervs erfaring med henblik på at få "points" som kvalifikation til påbegyndelse af en uddannelse. Derimod vil der for de fleste af de 24-årige, som tilhører denne kategori, være forløbet omkring 5 år, siden de afsluttede deres skoleuddannelse. Dette taler for, at de medtages ved opgørelsen af restgruppen. De 22-årige indtager en mellemstilling. Forsøgsvis er de dog talt med til restgruppen, selv om det kan være diskutabelt.

Efter denne definition tilhører forholdsvis nogenlunde lige mange blandt de 18 - 19 årige og blandt de 22 og 24-årige restgruppen, nemlig henholdsvis cirka 26 pct. og cirka 27 pct.⁵. Restgruppen forekommer at have et lidt større omfang i Århus amt end forventet - i hvert fald blandt de 22 og 24-årige - i betragtning af, at ophobningen af ud-

4) Den 1-årige handelseksamen er nu integreret med EFG-uddannelserne.

5) For så vidt angår de 16 og 17-årige tilhører henholdsvis cirka 12 pct. og cirka 27 pct. restgruppen. En stor del af disse unge - naturligvis især af de 16-årige - går stadig i skolen. Men blandt dem som har forladt skolen, karakteriseres cirka 43 pct. af restgruppetilhørsforholdet. Ofte vil der forløbe en periode af en vis - kortere eller længere - varighed fra de unge har forladt skolen, og til de påbegynder en uddannelse.

dannelsesinstitutioner, især i Århus kommune, dels medfører tilflytning af uddannelsessøgende og dels må antages at påvirke uddannelsesønskerne hos de unge, som er født og opvokset i Århus amt, i opadgående retning⁶.

Det er herefter spørgsmålet, hvilke faktorer restgruppetilhørsforholdet især har sammenhæng med.

For det første kan fremhæves, at de unges afsluttede skoleuddannelse har en klar sammenhæng med deres risiko for at komme til at tilhøre restgruppen.

Tabel 1. De 18 - 19 årige fordelt efter afsluttet folkeskoleuddannelse og efter, om de tilhører restgruppen. Procent

	7.+8.+9. klasse ¹	10. klasse	realeksamen	andet ²	alle
	45	42	23	.	35
antal i undersøgelsen ³	121	183	220	16	540

Anmærkning: Procenttallene fremkommer ved, at antallet af 18-19 årige med forskellige afsluttet skoleuddannelse, og som tilhører restgruppen, er sat i forhold til alle 18-19 årige med den pågældende afsluttende skoleuddannelse.

- 1) 4 af de 18-19 årige i stikprøven er udskrevet af folkeskolen inden undervisningspligtens ophør.
- 2) Under "andet" er især unge talt med som har afbrudt deres skoleuddannelse i 2. real. Prikken i kolonnen betyder, at antallet af unge i denne kategori er for lille til, at en procentberegning giver mening.
- 3) De 18-19 årige, som netop har afsluttet en HF- eller studentereksamen, men ikke derefter er kommet i gang med nogen uddannelse, tilhører ikke efter definitionen restgruppen. På den anden side er det et interessant resultat, at undersøgelsen viser, at cirka 35 pct. af de 18-19 årige, som har afsluttet en videregående skoleuddannelse, ikke er kommet i gang med en erhvervsuddannelse eller et studium.

Tabel 2. De 22 og 24-årige fordelt efter afsluttet skoleuddannelse og efter, om de tilhører restgruppen. Procent

	7.klasse	8.klasse	9.klasse	10.klasse	real-eksamen	HF-eksamen	studentereksamen	andet	alle
	73	60	31	26	24	29	13	.	27
antal i undersøgelsen	41	48	138	150	204	58	234	21	894

Anmærkning: Procenttallene fremkommer ved, at antallet af 22 og 24-årige med forskellige afsluttet skoleuddannelse, og som tilhører restgruppen, er sat i forhold til alle 22 og 24-årige med den pågældende afsluttede skoleuddannelse.

- 6) I de seneste år har der vist sig en tendens til en formindskelse af restgruppen, jævnfør for eksempel U 90 2, p. 99 og p. 106. Denne tendens har dog kun i den herværende undersøgelse kunnet spores i et enkelt delområde af amtet.

Såvel blandt de 18-19 årige unge som blandt de 22 og 24-årige der har afsluttet deres skoleuddannelse på folkeskolens laveste trin (9. klasse eller endnu tidligere), tilhører cirka 45 pct. restgruppen.

Undervisningspligten blev udvidet fra 7 til 9 år med virkning fra og med skoleåret 1972/73. De 22 og 24-årige som indgår i undersøgelsen har således ikke været omfattet af den udvidede undervisningspligt og det bemærkes, at en meget stor del af de 22 og 24-årige, som har forladt folkeskolen efter 7. og 8. klasse, tilhører restgruppen.

Formodentlig ville de konstaterede sammenhænge mellem skoleuddannelse og restgruppetilhørsforhold - især i forbindelse med restgruppen blandt de 18 - 19 årige - vise sig både at være stærkere og mere nuancerede, såfremt de unges afsluttede skoleuddannelse havde været yderligere opdelt efter de forskellige muligheder for afgang med prøver eller eksamen efter folkeskolens 9. og 10. klasse. Det kan også nævnes, at det er påvist på grundlag af materiale baseret på Danmarks Statistiks integrerede elevregister, at en stor del af de unge, der forlader folkeskolen fra en specialklasse tilhører den uddannelsesmæssige restgruppe⁷.

Det må imidlertid antages, at den konstaterede sammenhæng mellem de unges afsluttede skoleuddannelse og restgruppetilhørsforholdet i ret høj grad afspejler de unges forskellige sociale baggrund. Denne er ikke nærmere undersøgt⁸.

For det andet må kønsfaktoren fremhæves.

En betydelig større andel (31 pct.) af de 18 - 19 årige piger end af de 18 - 19 årige drenge (21 pct.) tilhører restgruppen. Blandt de 22 og 24-årige tilhører derimod ca. 30 pct. af pigerne restgruppen mod cirka 24 pct. af drengene. Der er således konstateret et uddannelsesmæssigt efterslæb for pigernes vedkommende, som formodentlig er forårsaget af krav om minimumsalder og "points" for påbegyndelse af forskellige uddannelser på de sociale og sundhedsmæssige områder, som især er efterspurgt af pigerne. Tendensen er mere tydelig, hvis man isoleret

7) Jævnfør U 90 2, p. 99.

Lise Togeby har i sin undersøgelse, som der er redegjort for i nærværende nummer af Politica, påvist, at noget over halvdelen af de unge, som er udskrevet af folkeskolen inden undervisningspligtens ophør ved 17-års alderen ikke er i gang med nogen uddannelse.

8) Restgruppetilhørsforholdet afhænger af flere forskellige faktorer. Analyse af disse årsagssammenhænge kræver anvendelse af kausalmodeller. Særligt velegnet er den såkaldte stianalyse. Et eksempel gives i Norges offentlige utredninger 1976: 46, Utdanning og ulighed, af Gudmund Hernes og Knud Knudsen, se specielt Appendix A 4.1 Stianalyse og måling.

betrakter de 24-årige. Cirka 28 pct. af de 24-årige piger tilhører restgruppen og cirka 25 pct. af de 24-årige drenge.

Kønsfaktoren og de unges afsluttede skoleuddannelse virker sammen, således at de unges tidligt afsluttede skoleuddannelse for pigerne tilsyneladende indebærer en større risiko for, at de kommer til at tilhøre restgruppen end for drengene. (Jævnfør tabel 3 og 4).

Tabel 3. De 18 - 19 årige fordelt efter afsluttet skoleuddannelse, køn og efter, om de tilhører restgruppen. Procent

	7.+8.+9. klasse	10. klasse	realeksamen
drenge	36	26	19
piger	67	54	27
antal i under-søgelsen			
drenge	88	81	107
piger	33	102	113

Anmærkning: Procenttallene fremkommer ved, at antallet af 18 - 19 årige indenfor en bestemt kategori af unge, som tilhører restgruppen, er sat i forhold til samtlige 18 - 19 årige indenfor denne kategori.

Tabel 4. De 22 og 24 årige fordelt efter afsluttet skoleuddannelse, køn og efter, om de tilhører restgruppen. Procent

	7.+8. klasse	9. klasse	10. klasse	real-eksamen	studenterek-samen + HF
drenge	60	22	20	21	17
piger	76	43	31	25	16
antal i under-søgelsen					
drenge	55	78	70	84	150
piger	34	60	80	120	142

Anmærkning: Procenttallene fremkommer ved, at antallet af 22 og 24-årige indenfor en bestemt kategori af unge, som tilhører restgruppen, er sat i forhold til samtlige 22 og 24-årige indenfor denne kategori.

Det er kendt, at pigerne gennemgående får en længerevarende skoleuddannelse end drengene. Men til gengæld synes pigerne med en kort skoleud-

dannelse altså at være en særlig udsat gruppe.

Den nærmere forklaring på de påviste sammenhænge skal formodentlig findes i, at skoleuddannelsen har relativt større betydning for pigernes motivation til at påbegynde en erhvervsuddannelse end drengenes. Andre undersøgelser⁹ har påvist, at der er en klar sammenhæng mellem pigernes formelle skoleuddannelse og deres opfattelse af den kvindelige kønsrolle. I denne opfattelse indgår som noget centralt holdningen til kvinders uddannelse og erhvervsarbejde.

Da forholdsvis få unge afslutter deres skoleuddannelse på folkeskolens laveste trin, behøver den netop konstaterede sammenhæng mellem de unges afsluttede skoleuddannelse og deres risiko for at komme til at tilhøre restgruppen ikke nødvendigvis at betyde, at de unge med kort skoleuddannelse tæller særlig stærkt i restgruppen.

Blandt de 18 - 19 årige, som tilhører restgruppen, har cirka 28 pct. folkeskolens laveste uddannelse, (9. klasse eller tidligere), men cirka 66 pct. har afsluttet deres skoleuddannelse på folkeskolens 10. klasse eller har taget realeksamen. Blandt de 22 og 24-årige, som tilhører restgruppen, har derimod 42 pct. folkeskolens laveste uddannelse. Men cirka 20 pct. har HF- eller studentereksamen.

Hermed er restgruppens uens sammensatte karakter understreget.

Man bør blandt andet være opmærksom på den sidstnævnte kategori. Som følge af at stadig flere unge får HF- eller studentereksamen, er der en risiko for, at denne restgruppekategori vil vokse i de kommende år.

Gruppen har nok et særligt stort omfang i Århus amt. Socialforvaltningerne har kunnet konstatere, at denne kategori, bestående af blandt andet studerende, som har afbrudt deres uddannelse og unge der på anden måde er "droppet ud" af uddannelsessystemet på et højt niveau, er vokset i de senere år og har fået flere sociale problemer.

Det kan endvidere være værd at bemærke, at restgruppen med stigende alder får en mere sammensat karakter.

Restgruppen blandt de 18 - 19 årige består for over 90 pct.'s vedkommende af unge helt uden erhvervsuddannelse. Derimod har cirka 30 pct. af restgruppens unge blandt de 22 og 24-årige en korterevarig erhvervsuddannelse, dvs. kursus på specialarbejderskole eller 1-årig handelseksamen. Dertil kommer som nævnt, at cirka 20 pct. af restgruppens unge har gennemført en videregående skoleuddannelse. Nogle af disse har dog også fået en korterevarig erhvervsuddannelse.

9) For eksempel Jarlov og Togeby: Underbeskæftigelse og underuddannelse, de 17 og 19-åriges arbejds- og uddannelsessituation i Århus kommune, Århus 1975.

Det kan altså fastslås, at restgruppens omfang i høj grad afhænger af, hvorledes den afgrænses. Hermed kan undersøgelsen siges at have ydet et bidrag til at afklare den uenighed, som tilsyneladende findes vedrørende restgruppens størrelse (jævnfør tidligere).

Konsekvenser af den manglende eller utilstrækkelige uddannelse.

Restgruppen og arbejdsløsheden

Men hvilke konsekvenser får den manglende uddannelse for de unge? Hvorledes er restgruppen arbejdsmæssigt stillet?

Det må indledningsvis bemærkes, at naturligvis ikke alle klarer sig dårligt. For eksempel viser folketællingen i 1970, at der blandt de selvstændige erhvervsdrivende både absolut og relativt er et større antal personer uden erhvervsuddannelse end med en faglig eller videregående skoleuddannelse. Det viser sig da også, at af de 5 selvstændige, som indgår i undersøgelsen, er 4 uden uddannelse.

Ellers konstateres det - næsten selvfølgelig - at de af restgruppens unge, som er i arbejde, har et ufaglært arbejde.

Mere bemærkelsesværdigt er det, at blandt de 22 og 24-årige er cirka 18 pct. af pigerne hjemmegående husmødre. Dette er kun tilfældet for så vidt angår 3 pct. af de 22 og 24-årige piger, der har afsluttet en erhvervsuddannelse. Det er sandsynligt, at de nævnte krav om alderskvalifikation og points i forbindelse med det forhold, at en del piger gifter sig og får børn i en forholdsvis ung alder, medfører en ikke ubetydelig forøgelse af restgruppen.

Vigtigst i den øjeblikkelige situation er, i hvilket omfang den manglende uddannelse forøger de unges arbejdsløshedsrisiko.

Undersøgelsen viser, at en ret stor del af restgruppens unge på alle alderstrin er arbejdsløse. For restgruppen under ét er cirka 24 pct. af dem, som er ledige eller i arbejde, arbejdsløse. Til sammenligning kan anføres, at af de tilsvarende unge, som har afsluttet en erhvervsuddannelse, er cirka 11 pct. arbejdsløse. Andre faktorer spiller dog også ind¹⁰.

10) Aldersfaktoren har også betydning, herunder især det ofte omtalte forhold, at mange unge bliver afskediget, efter at de er fyldt 18 år, fordi virksomhederne nu skal betale voksenløn. Undersøgelsens materiale er ikke tilstrækkeligt stort til, at aldersfaktorens betydning nærmere kan analyseres.

Tabel 5. Arbejdsløsheden blandt de unge fordelt efter afsluttet skoleuddannelse og efter, om de har afsluttet en erhvervsuddannelse
Procent

	7.+8.+9.klasse	10.klasse	real-eksamen	HF+studerenter-eksamen	andet	alle
erhvervsuddannede	12	9	9	11	.	11
restgruppe	28	20	19	22	.	24
antal erhvervsaktive og arbejdssøgende ialt: erhvervsuddannede	130	104	151	35	6	426
restgruppe	220	153	106	59	21	559

Anmærkning: Procenttallene fremkommer ved, at antallet af arbejdsløse unge indenfor en bestemt kategori af unge er sat i forhold til samtlige erhvervsaktive og arbejdssøgende unge inden for den pågældende kategori.

Af tabel 5 fremgår, at unge, som har afsluttet deres skoleuddannelse på folkeskolens laveste trin og som ingen erhvervsuddannelse har fået, er særlig udsatte for arbejdsløshed.

Tabel 6. Arbejdsløsheden blandt de unge fordelt efter køn og efter, om de har afsluttet en erhvervsuddannelse. Procent

	dreng	piger	alle
erhvervsuddannede	8	13	11
restgruppe	23	25	24
antal erhvervsaktive og arbejdssøgende ialt: erhvervsuddannede	203	223	426
restgruppe	254	307	561

Anmærkning: Procenttallene fremkommer ved, at antallet af arbejdsløse unge indenfor en bestemt kategori af unge, for eksempel erhvervsuddannede drenge, er sat i forhold til samtlige erhvervsaktive og arbejdssøgende indenfor den pågældende kategori.

Tabel 6 viser kønsfaktorens selvstændige betydning for arbejdsløshedsrisikoen. Den har tilsyneladende større betydning blandt de unge, som har afsluttet en erhvervsuddannelse end blandt restgruppens unge. Imidlertid er en langt større andel af de unge piger, som er uden uddannelse, hjemmegående husmødre (jævnfør tidligere), hvilket i et vist omfang kan være udtryk for arbejdsløshed.

Der kan endelig være grund til at understrege, at tabellerne viser, at den manglende erhvervsuddannelse er den vigtigste faktor for de unges arbejdsløshedsrisiko, idet arbejdsløsheden har et betydeligt stør-

re omfang blandt restgruppens unge end blandt dem, som har gennemført en erhvervsuddannelse, uanset de unges køn eller afsluttede skoleuddannelse.

Det er også et spørgsmål, hvilke konsekvenser den manglende uddannelse kan få for de unges arbejdsmæssige situation i fremtiden. Man har kun i ringe omfang forsøgt at udarbejde egentlige prognoser for den fremtidige efterspørgsel efter arbejdskraft med forskellige uddannelsesmæssige kvalifikationer. Derimod foreligger der et par undersøgelser fra Institut for Fremtidforskning¹¹, der viser, at efter de private virksomheders vurdering vil de erhverv og stillinger, hvortil der anvendes ufaglært arbejdskraft få en faldende beskæftigelse i fremtiden.

Hvad har afholdt de unge fra at påbegynde en uddannelse

Det er påvist, at de unge har forskellig risiko for at komme til at tilhøre restgruppen alt efter, hvorledes de er udstyret med bestemte karakteristika. Det er imidlertid et lige så vigtigt spørgsmål, hvilke faktorer de unge selv har oplevet som afgørende for, at de ikke har påbegyndt en uddannelse. I undersøgelsen er der dog kun formuleret et enkelt spørgsmål til belysning heraf, idet de unge blev spurgt om, hvad der havde afholdt dem fra at komme i gang med en skole- eller erhvervsuddannelse.

Det hyppigst forekommende svar "manglende lyst", som blev angivet af 49 pct., er en diffus kategori, hvis nærmere betydning formodentlig kan variere fra tilfredshed med ens øjeblikkelige situation til udpræget mangel på selvtillid hos de unge.

Økonomiske forhold anføres også hyppigt af de unge (36 pct.), og 25 pct. angiver frygt for arbejdsløshed som årsag til, at de ikke er kommet i gang med en uddannelse¹².

Andre årsager, som for eksempel for stor afstand til uddannelsesinstitutionerne eller adgangs begrænsning, anføres af en noget mindre del af de unge.

Disse besvarelser kan give et indtryk af, at der såvel findes psykologiske som materielle barrierer mod uddannelse, og at der må ske en påvirkning på begge felter, hvis restgruppen skal nedbringes.

11) Gert Strande-Sørensen: Erhvervslivets behov for medarbejdere 1974-80, København 1974 og Gert Strande-Sørensen: Vurderinger for beskæftigelse og uddannelse 1975 til 2000, København 1976.

12) Mange af de unge har anført mere end et forhold som årsag til, at de ikke har påbegyndt en uddannelse.

De arbejdsløse som social kategori

Hvis vi herefter vender os mod de arbejdsløse unge, viser det sig, at disse også udgør en uens sammensat kategori.

De 16-19 årige arbejdsløse er for langt den overvejende dels vedkommende (cirka 94 pct.) helt uden erhvervsuddannelse. Problemet for denne gruppe har formodentlig i høj grad uddannelsemessig karakter.

Derimod har en stor del (cirka 44 pct.) af de 22 og 24-årige arbejdsløse en erhvervsuddannelse.

Tages der hensyn til de manglende aldersårgange i stikprøven af 20, 21 og 23-årige kan der sluttes, at omkring 2/3 af de 16-24 årige arbejdsløse er uden erhvervsuddannelse, hvilket stemmer med resultater fra andre undersøgelser¹³.

Pigerne er i overtal blandt de arbejdsløse, idet cirka 58 pct. af disse er piger. Dette er et udtryk for dels at forholdsvis færre piger end drenge gennemfører en erhvervsuddannelse og dels for kønsfaktorens selvstændige betydning for arbejdsløshedsrisikoen. Procentandelen af arbejdsløse piger er iøvrigt vokset i løbet af de godt og vel 2 år, som er forløbet, siden undersøgelsen blev gennemført.

En opfølgende undersøgelse

Der blev gennemført en ny undersøgelse ved, at der blev sendt et nyt spørgeskema ud til de 224 unge, som helt eller delvist havde vist sig at være arbejdsløse. Resultaterne er samlet i rapporten om "En gruppe unge arbejdsløses viden om og forslag til beskæftigelsesfremmende foranstaltninger".

Besvarelsesprocenten er i denne undersøgelse lav, idet 122 svarende til godt 54 pct. havde besvaret og indsendt spørgeskemaet. Undersøgelsen kan dog give nogle fingerpeg om de unge arbejdsløses viden og ønsker.

Det fremgik blandt andet, at unge ledige primært ønsker normalt arbejde, men også gerne uddannelsestilbud. De ekstraordinære beskæftigelsesarbejder opfattes hyppigt som mindre tiltrækkende. Men de unge giver dog mange forslag til meningsfyldte foranstaltninger, der er velegnet til et beskæftigelsesprojekt, for eksempel organisering af genbrug, anlæg af cykelstier, alternative energikilder osv.

En negativ konstatering er, at over halvdelen af de unge ledige tilsyneladende ikke havde kendskab til de beskæftigelsesfremmende foranstaltninger, som kommunerne og amtskommunen havde iværksat.

13) Jævnfør Statistiske Efterretninger A 1979 1: Ungdomsbeskæftigelsesundersøgelsen 8. februar 1978.

Afslutning

Undersøgelsen har påvist, at der er en klar sammenhæng mellem de unges manglende uddannelse og deres risiko for arbejdsløshed. Det må være en følge heraf, at den bedste metode til at forebygge arbejdsløsheden blandt de unge er at sikre, at så mange som muligt opnår at gennemføre en erhvervskompetencegivende uddannelse. Det kan indvendes, at man herved "skubber problemet opad", men selvom dette i nogen udstrækning kan blive tilfældet, må det være rimeligt at antage, at efterspørgslen efter arbejdskraft kan forøges, såfremt arbejdsstyrken får tilført forøgede kvalifikationer. Desuden er uddannelse i sig selv et gode for den enkelte.

Erkendelsen af vigtigheden af at de unge sikres bedre muligheder for at gennemføre en erhvervskompetencegivende uddannelse viser sig i det ungdomsgarantiforsøg, som skal afprøves i Århus og Storstrøms amter, foreløbig i 1980 og 1981.

De unge får herefter, når de har gået ledige i en vis periode krav på et garantitilbud, dvs. tilbud på en kompetencegivende uddannelse eller job af mindst 9 måneders varighed, og ordningen er lagt således op, at der først og fremmest skal gives uddannelses tilbud.

Artiklen bringer resultater fra Århus amtskommunes undersøgelse af "En gruppe unges uddannelses- og beskæftigelsessituation i Århus amt". Undersøgelsen bygger på en 5 pct.s stikprøve af alle 16-19 årige og 22 og 24-årige.

Undersøgelsens vigtigste resultat er en klar påvisning af uddannelsens betydning som den vigtigste faktor for de unges arbejdsløshedsrisiko, idet unge uden uddannelse (restgruppen) har en over dobbelt så stor risiko for arbejdsløshed som unge, der har gennemført en erhvervsuddannelse.

Kønsfaktoren samt de unges tidligt afsluttede skoleuddannelse viser sig dog også at have en selvstændig betydning for arbejdsløshedsrisikoen.

Det viser sig, at en forholdsvis stor andel af de 22- og 24-årige piger, som ikke har fået nogen uddannelse, er hjemmegående husmødre.